

תורה ממרום - פרשת ויחי

אפרים ומנשה

מאת : עזרא מרום

בס"ד

בכל ליל שבת נוהגים האבות לברך את ילדיהם בברכה שבירך יעקב את נכדיו "בך יברך ישראל, ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה" (מ"ח, 8). (לבנות נוסח הברכה " ישימך אלוקים כשרה, רבקה רחל ולאה"). על פסוק זה אומר רש"י: הבא לברך את בניו יברכם בברכתם של אפרים ומנשה. רבים תמהו, במה נתייחדו אפרים ומנשה מכל השבטים עד שזכו להיות דוגמא ומופת לילדי ישראל בכל הדורות? האם אין אישים אחרים, למשל אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב, שאפשר לברך בהם? . במה זכו אפרים ומנשה שנזכרו בכל ליל שבת בשולחן שבת? על שאלות אילו ישנן מספר תשובות כלהלן:

1. אפרים ומנשה נולדו וגדלו במצרים השקועה בטומאה וגם היה להם מיפגש עם השרים והחרטומים מתוקף תפקידו המלכותי של אביהם יוסף. לעומתם יתר השבטים גדלו בביתו של יעקב אבינו ואף זכו להיות עם הסבא יצחק. כשבא יעקב למצרים הוא נוכח לדעת שאפרים ומנשה לא הושפעו כלל מתרבות מצרים. יעקב ברוח קדשו ראה שעם ישראל יהיה בגלות בסביבה עוינת בין הגויים ולכן מברך את ילדי ישראל שגם במצב זה לא יתערבו בגויים, לא ילמדו ממנהגייהם וישמרו על הדת והמסורת היהודית בכל מקום שיהיו בניכר.
2. יעקב אמר ליוסף: " שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים ... כראובן ושמעון יהי לי". מאמר זה מפי יעקב יש בו משום עדות וקביעה שאף על פי שמדרכו של עולם שיטתו תהליך של ירידת הדורות וכל דור חלש מקודמו במעלה הרוחנית ("אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם") הרי אפרים ומנשה יוצאים מכלל זה באופן שלא חלה עליהם ירידת הדורות והיו שווים במעלה לדורות הקודמים המיוצגים ע"י ראובן ושמעון. לפיכך נאה לברך בברכה זו את ילדי ישראל שאף בהם תתקיים התכונה הזו של אפרים ומנשה שנשאר בדרגה הרוחנית הגבוהה של קודמיהם.
3. כשיעקב שיכל את ידיו וברך את אפרים הבן הצעיר לפני מנשה הבוגר היה עלול להתפתח רגש של קנאה ועלבון מצד מנשה אך למרות זאת מנשה לא הגיב על כך ולא שמר טינה לאחיו הצעיר אפרים. לכן ברכה זו ראויה לדורות לכל ילדי ישראל שלא תהיה ביניהם שנאה, קנאה ותחרות ויהיו כמו מנשה ואפרים.
4. זו הפעם הראשונה בתורה שסבא מברך את נכדיו ובפעולה זו מתבטאת המשכיות המשפחה והקשר בין הדורות. ביהדות מודגש הקשר הבין-דורי " שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך". קשר זה חזק כמו אבן שהרי אבן בראשי תיבות = אב, בן נכד!. רצף הדורות נרמז בעובדה שהאות האחרונה של כל דור היא האות הראשונה של הדור הבא: אב מסתיים באות ב' בן מתחיל בב', בן מסתיים באות נ ונכד מתחיל בנ'...אנו מברכים את הילדים שיזכו לדור המשך כמו יעקב אבינו שזכה שבניו ממשיכים את דרכו.
5. לפי דברי השפת אמת על ברכה זו: "עשה יעקב דרך חדשה והעלה את בני יוסף להיות להם דביקות באבות והי"ב שבטים". בשם יעקב העלה את דרגת אפרים ומנשה לדרגת השבטים כך אנו מברכים שנזכה שילדינו יעלו למדרגה גבוהה כזו.
6. לפי פירוש הנצי"ב (רבי נפתלי צבי ברלין) בפירושו " העמק דבר" אפרים ומנשה מסמלים את שתי הדרכים העיקריות בעבודת השם: המדרש והמעשה, לימוד התורה ועיסוק בהוויות העולם. הנצי"ב מבאר שאפרים היה גדול בתורה ואילו מנשה עסק בצרכי ציבור. אנו מברכים את הילדים שיצליחו בשני המישורים האלה: הגשמי והרוחני.
7. בברכה " כאפרים ומנשה" מתבטאת תקוות ההורים שילדיהם יחיו באהבה ואחוה כמו אפרים ומנשה שהרי כל ספר בראשית מספר על מלחמות אחים: קין והבל, יצחק וישמעאל, יעקב ועשו, יוסף ואחיו. אפרים ומנשה הם האחים הראשונים שאינם רבים. עם ישראל מתחיל להיווצר רק אחרי שיש שלום בין יוסף לאחיו ורק אז מתחיל ספר שמות שבו עם ישראל הופך שהרי בלי אחדות אי אפשר לכונן עם.